

Лисенко Ірина Анатоліївна, Lysenko Irina

0000-0002-7010-3334

Кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент

Національний університет фізичного виховання і спорту

+380674401898, myfv@i.ua

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ СПОРТИВНОГО РЕЗЕРВУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розкриті особливості функціонування та управління спортивних шкіл відповідно за статусом, видом та рівнем акредитації. Досліджені механізми організації роботи спортивних шкіл в рамках підготовки спортивного резерву з урахуванням їх статусів та видів та виявленні проблем та шляхів удосконалення роботи на сучасному етапі в Україні. Визначені форми навчально-тренувальної роботи та особливості організації учбово-тренувального процесу у сучасній системі спортивних шкіл в Україні.

Ключові слова: спортивний резерв, спортивна школа, управління, система.

На думку провідних спортивних експертів, у сучасному світі спорт займає важливе місце в житті людей. Він не лише допомагає зберігати здоров'я та зміцнювати фізичну форму, але і сприяє формуванню ментальної витривалості та волі до перемоги. В Україні, як і в багатьох країнах світу, спорт є важливою галуззю, яка забезпечує розвиток молодіжного спортивного резерву та досягнення високих спортивних результатів на міжнародному рівні.

Однією з основних ланок підготовки спортивного резерву є система спортивних шкіл. Вони є основними організаційними одиницями, які забезпечують відбір, навчання та тренування талановитої молоді в різних видах спорту [2, 6]. Сучасна система спортивних шкіл в Україні постійно змінюється та удосконалюється, враховуючи світові тенденції та інновації у галузі спорту. Вона забезпечує молодим спортсменам необхідні умови для розвитку їх таланту та підготовки до високих спортивних досягнень.

Однією з особливостей організації підготовки спортивного резерву в Україні є підтримка держави, яка виділяє значні кошти на розвиток спорту та

підтримку спортивних шкіл. Багато уваги приділяється не лише підготовці спортсменів, а й їх освіті та соціальній адаптації. Україна має багату спортивну історію та талановитих спортсменів, які здобули високі спортивні результати на міжнародному рівні.

Разом з цим, зростання спортивних досягнень багато в чому залежить від ефективності побудови системи підготовки юних спортсменів, яку можна визначити як раціонально організований процес навчання, виховання і тренування з урахуванням закономірностей формування рухових та психічних можливостей дітей і підлітків та особливостей їх адаптації до фізичних і психічних навантажень [1, 3, 6].

Підготовка спортивного резерву – багаторічний процес, який є основою «піраміди» системи спортивного вдосконалення. У зв'язку з чим, підвищення результативності дитячо-юнацького спорту вимагає пошуку все більш ефективних організаційних форм, засобів і методів побудови спеціальної підготовки; відбору обдарованих дітей; профілактично-реабілітаційної діяльності; планування; аналізу та контролю навчально-тренувального процесу [1, 2, 6].

В даний час в країні створена необхідна система нормативно-правового забезпечення підготовки спортивного резерву, що включає широку програму організаційних і методичних заходів [3, 4, 5]. Визначено роль і місце в цій системі потенційного резерву, який готують спортивні школи.

Реалізація багаторічного тренування юних спортсменів вимагає організації оптимального управління учбово-тренувальним процесом у межах конкретної спортивної школи [2]. Це, насамперед: адекватні організаційні структури управління основним процесом; організаційно-методичні аспекти забезпечення навчально-виховного процесу; організаційно-методичні умови освітнього процесу.

Очевидно, що проблема управління діяльністю спортивної школи є науковим напрямком, розвиток якого дозволить підвищити ефективність підготовки спортивного резерву.

Однак, наукові дослідження, присвячені рішенням цих питань, носять фрагментарний характер і не вирішують проблему комплексно.

У зв'язку з цим, представляється актуальним сформулювати цілісне уявлення про специфіку системи функціонування спортивних шкіл та особливості їх організаційно-управлінської діяльності в умовах реформування сфери «фізична культура та спорт».

Мета дослідження. Встановити особливості організації підготовки спортивного резерву в рамках сучасної системи спортивних шкіл в Україні.

Розвиток спорту та формування спортивного резерву в нашій країні завжди розглядалося як справа державної ваги. Саме тому перед системою спортивних шкіл стояли і стоять дві основні завдання - виховання здорового підростаючого покоління і підготовка резерву для спорту вищих досягнень.

Згідно аналізу спеціальних літературних джерел поняття «Спортивний резерв» - особи, які проходять спортивну підготовку з метою включення їх до складу спортивних збірних команд, в тому числі національних спортивних збірних команд, а в широкому сенсі слова це поняття нерозривно пов'язане з соціально зумовленими чинниками, які включають всю сукупність досягнень суспільства у вихованні молоді, розвитку масової фізичної культури і спорту, а також демонстрації вищої спортивної майстерності, завоюванні провідних позицій на міжнародній спортивній арені. У більш вузькому розумінні, спортивні резерви - це спортсмени, які досягли певного, відповідно до віку і поставленими завданнями, рівня майстерності і охоплені сучасними організаційно-методичними формами підготовки, що забезпечують подальше зростання спортивних результатів та розглядаються як: чинний; найближчий резерв; потенційний резерв.

Проведені теоретичні дослідження з питань управління спортивними школами дозволили зафіксувати гостру актуальність їх розробки для вітчизняного фізкультурного руху. Оскільки вітчизняні фахівці відзначають, що спортивні школи, які існують в Україні, є унікальною і ефективною формою організації підготовки спортивного резерву.

Спортивна школа являє собою різновид освітньої установи, основне призначення якого полягає у розвитку мотивації особистості до всебічного

задоволення фізкультурно-оздоровчих і спортивних потреб, реалізації додаткових програм і послуг з фізичного виховання в інтересах особистості, суспільства, держави. Основною метою діяльності спортивної школи, як відзначають В. В. Гейтенко, проф. В. М. Пристинський, В. О. Зайцев (2021), І.І. Приходько (2013), Л.Я. Чеховская (2012) є забезпечення умов для організації активного змістовного дозвілля, самовдосконалення особистості, формування здорового способу життя, творчого розвитку та професійного самовизначення у виборі професії, розвитку фізичних, інтелектуальних і моральних якостей, досягнення спортивних успіхів згідно здібностям дітей.

Науковий аналіз результатів робіт спортивних школи, проведений вітчизняними фахівцями з дитячо-юнацького спорту, свідчить, що показниками розвитку спортивних шкіл є: кількість вихованців та їх спортивно-технічні показники; фінансове забезпечення; кадровий потенціал; організація навчально-тренувальної роботи; матеріально-технічне забезпечення взаємодіють один з одним, що в підсумку впливає на кінцевий результат усієї діяльності.

Теоретичні дослідження з питань управління спортивними школами дозволили зафіксувати гостру актуальність їх розробки для вітчизняного фізкультурного руху. Оскільки вітчизняні фахівці відзначають, що спортивні школи, які існують в Україні, є унікальною і ефективною формою організації підготовки спортивного резерву.

Система спортивних шкіл в Україні включає в себе позашкільні заклади освіти, які в залежності від поставлених перед ними завдань, матеріальних і кадрових можливостей, поділяються за трьома статусами:

дитячо-юнацькі спортивні школи (ДЮСШ);

спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву (СДЮШОР);

школи вищої спортивної майстерності (ШВСМ).

Спортивна школа організовує роботу з вихованцями, протягом календарного року, початок і закінчення, якого залежить від специфіки виду спорту.

Спортивна школа будь-якого статусу створюється засновником за власною ініціативою і реєструється уповноваженим органом місцевого самоврядування в заявному порядку.

Для регулювання діяльність спортивних шкіл як установи позашкільного навчального закладу в країні створена достатня нормативно-правова база, яка відображає всі її організаційно-правові та фінансово-економічні аспекти в сучасних умовах розвитку українського суспільства.

Управління державними і муніципальними освітніми установами, до яких належать і спортивні школи, будується на принципах комплексності, наступності, варіативності, єдиноначальності та самоврядування і за умови використання системного підходу.

Фінансування спортивної школи здійснюється на основі державних (у тому числі відомчих) і місцевих нормативів у розрахунку на одного, хто займається в залежності від типу спортивної школи, які повинні враховувати витрати незалежно від кількості учнів.

Аналіз нормативно-правової документації, спеціальних літературних джерел, даний статистичної звітності дозволив нам встановити, що тенденція до скорочення числа закладів вітчизняної системи спортивних шкіл, яка спостерігалася у середні 90-х років, змінилася в останні роки стабільним їх ростом. На разі заклади дошкільної освіти культивують більше 110 видів спорту. Самим популярними серед них є легка атлетика, боротьбі вільна, бокс, дзюдо, веслування на байдарках і каное, важка атлетика. На балансі спортивних шкіл знаходься біля 12 тис, спортивних споруд. Підготовки спортивного резерву у 2022 році забезпечували біля 15,8 тис. тренерів-викладачів, з них більше 63% мають вищу фізкультурну освіту, 52% - кваліфіковані категорії.

Разом з цим слід враховувати, що за останній час багато спортивних шкіл при відсутності достатньої кількості власних спортивних споруд для проведення занять, на фоні викликаного недостатнім фінансуванням дефіциту спортивного інвентарю, обладнання та спортивної форми стикнулися з різким здороженням орендної плати за використання спортивними спорудами

сторонніх організацій. Внаслідок чого ускладнюється реалізація навчально-тренувального процесу, в ряді міст скорочується календарних план фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів.

Джерела: 1. Гейтенко В. В., Пристинський В. М., Зайцев В. О. Теорія і методика дитячого та юнацького спорту / В. В. Гейтенко, проф. В. М. Пристинський, В. О. Зайцев. Навчально-методичний посібник. Слов'янськ: вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 171 с.; 2. Приходько І.І. Організація і менеджмент фізичної культури. Навчальний посібник для студентів напряму підготовки «Фізичне виховання». Х.: «Цифрова друкарня №1», 2013. – 178 с.; 3. Про затвердження положення про надання категорій дитячо-юнацьким спортивним школам - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0789-09>; 4. Про організацію навчально-тренувальної роботи дитячо-юнацьких спортивних шкіл - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0797-09>; 5. Пруська Ю. О. Особливості управління діяльністю спортивних шкіл на сучасному етапі розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні / Ю. О. Пруська, І. А. Лисенко // Стратегічне управління розвитком фізичної культури і спорту: збірник наукових праць. – Харків: ХДАФК, 2017. - С. 21-26.; 6. Чеховская Л.Я. Система подготовки спортивного резерва в Украине как объект научного анализа / Чеховская Л. Я. // Физическое воспитание студентов. – 2012. – № 5. – С. 115 – 118.